

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 13ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1989

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΣΟΛΩΝΟΣ ΚΥΔΩΝΙΑΤΟΥ

ΕΝ ΑΡΧΗ, ΗΣΑΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ... ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΠΟΝΤΙΟΙ ΤΗΣ
ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ Κ. ΘΕΟΧΑΡΗ ΚΕΣΣΙΔΗ

Ἄξιότιμε Κύριε Πρόεδρε,
Ἄξιότιμοι κύριοι Ἀκαδημαϊκοί,
Κυρίες καὶ Κύριοι!

Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴ μεγάλη τιμὴ νὰ μὲ ἀναγορεύσετε Ἀντεπιστέλλον Μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Δέχθηκα μὲ χαρὰ καὶ συγκίνηση τὴ μεγάλη αὐτὴ γιὰ μένα τιμὴ, καὶ γιὰτὶ προέροχεται ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τῆς πρωτεύουσας τοῦ ἔθνους ποὺ γέννησε τὴ φιλοσοφία ὅπου ἀνήκουν οἱ προπάτορές μου καὶ ὁ ἴδιος ἐγώ, καὶ γιὰτὶ μὲ δπλίξει μὲ ἕναν πολύτιμο τίτλο, ἐνισχυτικὸ στὴν προσπάθειά μου νὰ προβάλλω τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία στοὺς λαοὺς τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως καὶ στοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

Προέροχομαι ἀπὸ οἰκογένεια Ἑλλήνων τοῦ Πόντου ποὺ ἐκπατρίσθηκε γιὰ νὰ ἀποφύγει τοὺς διωγμοὺς τῶν Τούρκων τὸ ἔτος 1830 στὴ Γεωργία. Ἄν καὶ πέρασαν πολλὰ χρόνια ἔκτοτε, δὲν λησμονήσαμε τὴν ἑλληνικὴ μας καταγωγή. Τελευταῖα μάλιστα, ἐπιτύχαμε οἱ Ἕλληνες τῆς Γεωργίας νὰ διδάσκονται τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα στὰ Δημοτικὰ σχολεῖτα τῆς περιοχῆς ὅπου ὑπάρχουν συμπαγεῖς ἑλληνικοὶ πληθυσμοί.

Ὁ ἴδιος γράφω τὰ βιβλία μου στὴ ρωσικὴ γλῶσσα, ὡς μαθητῆς μέσης παιδείας στὴν πρωτεύουσα τῆς Γεωργίας καὶ ὕστερα ὡς φοιτητῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Μόσχας «Λομονόσοφ». Ἡ ἐργασία μου ὁμως, ἐρευνητικὴ, διδακτικὴ καὶ συγγραφικὴ

κή, ἔχει ἀντικείμενο τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Τὸ πρῶτο ἔργο μου εἶχε τίτλο «Φιλοσοφικὲς καὶ αἰσθητικὲς ἀπόψεις τοῦ Ἡράκλειτου τοῦ Ἐφέσιου». Ἡ ἐναίσιμη διατριβή μου εἶχε τίτλο «Ἡ πρόωμη ἀρχαιοελληνικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ σχέση της πρὸς τὸ μῦθο, τὴν τέχνην καὶ τὴ θρησκείαν». Ἄλλα βιβλία μου ἔχουν τοὺς τίτλους «Ἀπὸ τὸ Μῦθο στὸ Λόγο», «Σωκράτης» καὶ «Ἡράκλειτος». Μὲ τὰ βιβλία μου αὐτά, μεταφρασμένα σὲ πολλὰς γλῶσσας, ἀποκτοῦν γνωριμία ἰκανὴ μὲ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία πολλοὶ ἄνθρωποι διαφόρων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνώτερος ἐπιστημονικὸς συνεργάτης ἀπὸ τὸ 1970 τοῦ Ἰνστιτούτου Φιλοσοφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως καὶ μὲ τὴ συμμετοχή μου σὲ Διεθνῆ Συνέδρια Φιλοσοφίας.

Τώρα, καθὼς καὶ ἡ σεβαστὴ αἴθουσα τὸ ὑπαγορεύει, θὰ μιλήσω γιὰ τοὺς Ἑλληνοπόντιους τῆς Γεωργίας καὶ ἄλλων περιοχῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως μὲ τίτλο «Ἐν ἀρχῇ ἦσαν οἱ Ἕλληνες».

Ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων αἰῶνες ὀλόκληρους εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀνατάσεις, ἀλλὰ καὶ ὀδυνηρὰς πτώσεις, ἀπὸ μακραίωνες ταπεινώσεις καὶ δεινά, ἀλλὰ καὶ ἐπικινδύνες (ἂν ὄχι καταστροφικὲς) πολιτικὲς ἐπιλογές, ὥστε νὰ μὴ μπορούμε νὰ φανταστοῦμε ὅτι εἴμαστε περιοσίος λαός. Κι ἂν παρ' ὄλ' αὐτὰ βάλουμε στὴν ἀνακοίνωσή μου ἕναν τόσο συναισθηματικὰ φορτισμένο τίτλο, τὸ κάναμε μόνο γιὰ τὰ προαιώνια καίρια προβλήματα τῆς κοινωνικῆς-πολιτικῆς καὶ πολιτιστικῆς ζωῆς ἀνάγονται στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἀκόμα καὶ τέτοια ἐπίκαιρα προβλήματα, πὸν προκαλοῦν ζωηρὰς συζητήσεις στὰ πῶ διαφορετικὰ στρώματα τῆς κοινωνίας μας, ἀλλὰ καὶ στίς ἄλλες χῶρες, ὅπως ἡ δημοκρατία, ὁ διάλογος, τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμα καὶ ἡ «γκλάσνοστ», μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀνοιχτῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς καθολικῆς ἰσότητος στὴ συζήτηση («ἰσηγορία») κάποιου προβλήματος, ἔννοιες οἱ ὁποῖες γιὰ πρώτη φορὰ ἐμφανίστηκαν στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, προκαλοῦν ἄθελα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ καθοριστεῖ τὸ πρωταρχικὸ περιεχόμενον αὐτῶν τῶν ἐνοιῶν καὶ ὁ ρόλος τους στὴν κοινωνικοπολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴ φιλοσοφία, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην καὶ γενικὰ μὲ τὴν πρωτοφανῆ ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, μὲ τὸ φαινόμενον δηλαδὴ πὸν ὀνομάστηκε «ἑλληνικὸ θαῦμα». Εἶναι γνωστὸ ὅτι στὴν Ἑλλάδα γεννήθηκαν οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες, πὸν ἔγιναν τόσο δημοφιλεῖς σήμερον στὸν κόσμον. Μὲ λίγα λόγια ἡ μακραίωνη ἱστορία τῶν Ἑλλήνων, ὁ πολιτισμὸς τους καὶ συγκεκριμένα ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλληνοπόντιων, ἀποτελεῖ ἕνα ἐνδιαφέρον ἐπιστημονικὸ παρὰδειγμα ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς θεωρητικῆς τοποθέτησης σειρᾶς προβλημάτων (ὅπως λόγον χάριν τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρα).

Ἀναφέρουμε τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ὡς τὸ λίκνο τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ μᾶλλον ὄχι μόνον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀν πάρομε ὑπόψη τὴν κοσμοϊστορικὴ σημασία του, σημασία πὸν διατηρεῖται ὡς τὶς μέρες μας. Κοιτολογίς, ἐν ἀρχῇ ἦσαν οἱ Ἕλληνες.

Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι τὸ «βάπτισμα» τῆς Ρωσίας, πὸν τὴ χιλιετηρίδα του γιορτάσαμε τὸν περασμένο χρόνον στὴν ΕΣΣΔ, συνδέεται μὲ τὸ Βυζάντιο. Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἡ ὁποία συνοδεύτηκε μὲ τὴ διάδοσιν τῆς γραφῆς καὶ τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ ἑλληνοβυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἀπέτελεσε μίαν ἀπὸ τὶς πικρὰ σημαντικὰς καμπὲς στὴν ἱστορίαν τῆς Ρωσίας, τὴ στροφὴν τῆς πρὸς νέες πνευματικὰς ἀξίες, ἰδιαιτέρως πρὸς μὴ νέα ἠθικὴ καὶ κοσμοθεωρητικὴ γενικῶς κατεύθυνσιν. Δὲν εἶναι περιέργον ὅτι ἡ πτώσιν τοῦ Βυζαντίου, πὸν ὀλοκληρώθηκε μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1453, προκάλεσε τὴν μετοίκωσιν τῶν Ἑλλήνων στὴν ὁμόθρησκον Ρωσίαν.

Σὲ αὐτὴν τὴ σύντομον ἀνακοίνωσιν δὲν ὑπάρχει καμία δυνατότητα νὰ σταθεῖ κανεὶς στὸν ἐποικισμὸν τοῦ Καυκάσου, τῶν ἀκτῶν τοῦ Πόντου καὶ τῆς Νότιας Ρωσίας ἀπὸ τοὺς Ἑλληνοπόντιους, γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἀπαιτεῖ διεξοδικότερον ἀνάλυσιν. Θὰ σημειώσωμε μονάχα ὅτι οἱ Ἑλληνοπόντιοι τοῦ Καυκάσου κατοικοῦν στὸ μεγαλύτερον μέρος τους, στὴ ΣΣΔ τῆς Γεωργίας (πάνω ἀπὸ 100 χιλιάδες) στὶς πόλεις: Τυφλίδα (Τμπιλίς), Ρουστάβι, Σουχούμι, Μπατούμι, Κομπουλέτι καὶ τὰ γειτονικά τους χωριά, καθὼς καὶ στὶς ἀγροτικὰς περιοχὰς Τσάλκα, Τετρι-Τσκάρο, Μπολνίσι, Μπροζόμι καὶ ἄλλες.

Ἀπὸ τὸν προαναφερθέντα ἀριθμὸν τῶν Ἑλληνοποντίων τῆς Γεωργίας, τὸ ἕνα τρίτον περίπου (31,5 χιλιάδες ἄτομα) ζοῦν στὴν περιοχὴ τῆς Τσάλκα (πρωτεύουσα ἢ Τσάλκα), πὸν βρίσκεται στὴν Ἀλπικὴ ζώνη τοῦ Καυκάσου. Ἡ ὄρεινὴ Τσάλκα εἶναι ἡ μοναδικὴ στὴν ΕΣΣΔ ἑλληνικὴ περιοχὴ, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἀποτελεῖ διοικητικὴ καὶ γεωγραφικὴ μονάδα (τουλάχιστον συμβατικά). Παρὰ τὴ φωνγὴν τοῦ πληθυσμοῦ, ἰδιαιτέρως τῶν νέων, ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Τσάλκα στὶς διάφορας πόλεις τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, ἡ περιοχὴ αὐτὴ παραμένει μίαν ἀπὸ τὶς πικρὰ κατοικημένους περιοχὰς τῆς Γεωργίας: σὲ μίαν περιοχὴν λίγον μεγαλύτερον ἀπὸ χίλια τετραγωνικά χιλιόμετρα, ζοῦν περίπου 50 χιλιάδες ἄτομα. Τὸ 65% περίπου τῶν κατοίκων τῆς εἶναι Ἕλληνες, 28 % Ἀρμένιοι, 7% Ἀζερμπαϊτζανοί, Γεωργιανοί, Ρῶσοι καὶ ἄλλοι.

Οἱ πρόγονοι τῶν Ἑλληνοποντίων τῆς Τσάλκα ζοῦσαν κυρίως στὰ ἀνατολικά βλαετία καὶ στὸ πασαλίκι τοῦ Ἐρζερούμ, τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ Ἕλληνες ὑφίσταντο ὄχι μόνον τὴν ἄγρια ἔθνικὴ, πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ καταπίεσιν, ἀλλὰ ὑποβάλλονταν καὶ σὲ θρησκευτικὸν διωγμὸν γιὰ τὴν χριστιανικὴν πίστη. Ὑστερον ἀπὸ τὸ ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1828-1829) καὶ τὴν συνθήκην τῆς Ἀνδρια-

νούπολης, οί Έλληνες τῶν παραπάνω περιοχῶν μετώκησαν στή Ρωσία καί ἐγκαταστάθηκαν στήν Τσάλκα.

Οί Έλληνες πού ζοῦν στή ΣΣΔ τῆς Ἀρμενίας (περίπου 7 χιλιάδες) καί κυρίως στήν περιοχή τοῦ Ἀλαβερντί, εἶναι ἀπόγονοι τῶν μεταλλωρύχων πού κατέφυγαν ἐκεῖ ἀπό τή σουλτανική Τουρκία καί δημιούργησαν μεταλλουργικές βιοτεχνίες (τέλη τοῦ 18ου αἰώνα), καθὼς καί βιοτεχνῶν εἰδικευμένων στήν ἐπεξεργασία τοῦ χρυσοῦ καί τοῦ ἀργύρου.

Στό Βόρειο Καύκασο ζοῦν πάνω ἀπό 70 χιλιάδες Ἑλληνοποντίων. Κατοικοῦν κυρίως στό Ἐσεντουκί καί τὰ περίχωρά του, στήν περιοχή τοῦ Ἀντρόποφ, στά χωριά Ἰνοζέμτσεβο τῆς Σταυρούπολης, καθὼς καί στήν περιοχή τοῦ Κρασνοντάρ καί στήν αὐτόνομη περιοχή τῆς Βόρειας Ἀσετίας. Ἡ ἐποίκησις τοῦ Βόρειου Καυκάσου ἀπὸ τοὺς Ἑλληνοπόντιους ἄρχισε στή δεκαετία τοῦ 1860 καί συνεχίστηκε ὡς τὸ πρῶτο τέταρτο τοῦ αἰώνα μας. Τὸ ἔτος 1949 ἐγκατέστησαν στὸ Καζαχστὰν 70 χιλιάδες περίπου Ἑλληνοπόντιους.

Σήμερα, ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως πού κατοικεῖ στίς πῶ διαφορετικὲς περιοχὲς τῆς χώρας ἀνέρχεται, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπογραφή τοῦ 1979, στίς 344 χιλιάδες¹. Ἄν μάλιστα κρίνουμε ἀπὸ τίς τρεῖς τελευταῖες ἀπογραφές πού πραγματοποιήθηκαν, ἡ δυναμικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ στήν ΕΣΣΔ εἶναι ἢ ἀκόλουθη: ἂν τὸ 1959 ὑπῆρχαν 309.308 Ἑλληνες, τὸ 1970 ἦταν 336.869 καί τὸ 1979 ἦταν 343.809. Μ' ἄλλα λόγια, ἡ δυναμικὴ αὔξησις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὸ 1970 ἕως τὸ 1979 μειώθηκε σημαντικὰ σὲ σύγκριση μὲ τὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1950-1960.

Ἀξίζει νὰ προσεχτοῦν ἡ κατανομή τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καί ἡ κατανομή του κατὰ Δημοκρατίες:

ΣΣΔ ΡΩΣΙΑΣ			ΣΣΔ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ			ΣΣΔ ΚΑΖΑΧΣΤΑΝ			ΣΣΔ ΓΕΩΡΓΙΑΣ		
1959	1970	1979	1959	1970	1979	1959	1970	1979	1959	1970	1979
47024	57847	69816	104359	106909	104091	55543	51161	49930	72938	89246	93105

Ἀπὸ τὸν πίνακα φαίνεται πὼς στή Ρωσικὴ Δημοκρατία καί τὴ Δημοκρατία τῆς Γεωργίας ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἀδξήθηκε σημαντικὰ, στήν Οὐκρανία παρέμεινε στὰ ἴδια ἐπίπεδα, ἐνῶ στὸ Καζαχστὰν μειώθηκε. Ἀπὸ τὸν πίνακα ἐπίσης προκύπτει πὼς οἱ περισσότεροι Ἑλληνες ζοῦν στή Δημοκρατία τῆς Οὐκρανίας. Ὁ κύριος πληθυσμὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Οὐκρανίας πού ζεῖ στή Μαριούπολη, κατοικεῖ τὴν περιοχή πού βρίσκεται ἀνάμεσα στή Μαριούπολη καί τὸ Ντονέτσκ.

1. Βλ. Στατιστικὸ δελτίο «ὁ πληθυσμὸς τῆς ΕΣΣΔ 1978» Μόσχα 1988, σελ. 99.

Στὴν ἱστορία τῶν Ἑλληνοποντίων τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως μποροῦμε νὰ σημειώσουμε συμβατικά τρεῖς περιόδους: Ἡ πρώτη ἀναφέρεται στὶς δεκαετίες τοῦ 1920 καὶ 1930, ἡ δευτέρα στὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1940 καὶ τὰ ἐπόμενα χρόνια μέχρι τὴ δεκαετία τοῦ 1980. Ἡ τρίτη ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1985.

Ἡ πρώτη περίοδος χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς προοδευτικῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς, πὸν προκάλεσε μιὰ οὐσιαστικὴ ἄνοδο τόσο τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλληνοποντίων τοῦ Καυκάσου, ὅσο καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλων περιοχῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, ὅπως τῆς Οὐκρανίας, ὅπου καὶ σήμερα ζοῦν οἱ περισσότεροι Ἑλληνες (πάνω ἀπὸ 110 χιλιάδες). Μεγάλωνε συνεχῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλληνικῶν σχολείων, καθὼς καὶ ἡ κατάρτιση ἐκπαιδευτικῶν γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς κατώτερης καὶ τῆς Μέσης ἐκπαίδευσης. Στὸ σχολικὸ ἔτος 1924 - 1925 ὑπῆρχαν στὴ Γεωργία 33 ἐλληνικὰ σχολεῖα καὶ στὸ σχολικὸ ἔτος 1934-35. Στὸν Καύκασο ἐκδιδόταν ἡ ἐφημερίδα «Κόκκινος Καπνός», στὸ Σουχοῦμι, στὸ καζάχικο χωριὸ Κρίμσκαγια τοῦ Κρασνοντάρ ἡ ἐφημερίδα «Κομμουνιστής» καὶ στὴν πόλη Μαριούπολη τῆς Οὐκρανίας ἡ ἐφημερίδα «Κολεκτιβιστές». Στὸ Ροστόφ ἐπὶ τοῦ Ντὸν λειτουργοῦσε ἐκδοτικὸ πὸν ἐξέδιδε στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα σχολικὰ ἐγχειρίδια, χρηστομάθειες καὶ λογοτεχνικὰ βιβλία τόσο Ἑλλήνων συγγραφέων (Βάρναλη, Καβάφη κ.ἄ.) ὅσο καὶ Ρώσων (Λ. Τολστόι, Μ. Σόλοχοφ κ.ἄ.). Στὸ Σουχοῦμι λειτουργοῦσε ἐλληνικὸ θέατρο!

Στὸ βαθμὸ πὸν ἐδραιωνόταν τὸ διοικητικὸ γραφειοκρατικὸ σύστημα πὸν βρῆκε τὴν ἔκφρασή του στὴν προσωπολατρεία τοῦ Στάλιν, καθὼς καὶ στὶς παραβιάσεις τῆς νομιμότητος καὶ τοὺς ἄγριους διωγμοὺς πὸν ἀπλώθηκαν σὲ ὅλη τὴ χώρα, ἔφτασε ἡ ὥρα καὶ γιὰ τὴν πολιτιστικὴ γενοκτονία μερικῶν μικρῶν λαῶν, μαζὶ καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς ΕΣΣΔ. Γι' αὐτὸ δὲν ἦταν καθόλου τυχαία ἡ ἀπόφαση τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1938 νὰ κλείσουν τὰ σχολεῖα πολλῶν ἐθνικῶν μειονοτήτων τῆς χώρας. Ἔτσι ἔκλεισαν ὅλα τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα, τὰ ἐκδοτικὰ καὶ οἱ ἐφημερίδες καὶ φυσικὰ καὶ τὸ ἐλληνικὸ θέατρο στὸ Σουχοῦμι. Πολλοὶ δάσκαλοι καὶ ἐργαζόμενοι τῶν ἐκδοτικῶν, συντάκτες τῶν ἐφημερίδων, καθὼς καὶ Ἑλληνες συγγραφεῖς καταδιώχτηκαν.

Ὁ ἐθνικὸς διωγμὸς τῶν Ἑλλήνων δὲν σταμάτησε ἐδῶ. Μὲ τὴν ἔγκριση τοῦ τρομεροῦ δικτάτορα Στάλιν, τοῦ σκληροτράχηλου Μόλοτοφ, τοῦ ἡμιμαύρου Καγκανόβιτς καὶ ἄλλων, ὁ πανοῦργος Λαβρέντι Μπέρια τὸ 1949 ἐξόρισε, μὲ τὴ συνοδεία τμημάτων τοῦ Στρατοῦ καὶ τῆς Ἀσφάλειας, τοὺς ἡσυχους Ἑλληνες τοῦ Σουχοῦμι καὶ τοὺς Ἑλληνες ὄλων τῶν Σοβιετικῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου στὶς στέπες τοῦ Καζακιστάν, στριμώχροντάς τους μέσα σὲ κλειστὰ φορτηγὰ τρένα. Ἡ περιουσία καὶ τὰ σπίτια τους ἀρπάχτηκαν χωρὶς καμία ἀποζημίωση καὶ δόθηκαν σὲ ὄσους ἔφτασαν ἀπὸ τίς γύρω περιοχές. Αὐτὴ ἡ παρανομία καταργήθηκε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1971. Ὡστόσο, ἡ περιουσία καὶ τὰ σπίτια τῶν ἐξορισμένων Ἑλλήνων δὲν ἐπιστράφηκαν

ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν χρήματα. Στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ἄγριας διοικητικῆς ἐκτόπισης τῶν σοβιετικῶν Ἑλλήνων πέθαναν ἑκατοντάδες γέροντες καὶ παιδιά. Αὐτὴ ἡ πολιτιστικὴ καὶ ἱστορικὴ γενοκτονία καὶ ἐκτόπιση τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὶς ἀκτὲς τῆς Μαύρης Θάλασσας προξένησε σὲ ὅλους τοὺς Ἕλληνας τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ὄχι μόνο ὕλική ἀλλὰ — κι αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερο — καὶ ἠθικὴ ζημία: δημιούργησε αἴσθημα ἀνασφάλειας γιὰ τὸ μέλλον τους. Οἱ συνέπειες ἀπ' αὐτὸ τὸ ἠθικὸ πλήγμα ποὺ συνεχίστηκαν καὶ στὰ χρόνια τῆς λεγόμενης στασιμότητας, δὲν ἐξαλείφθηκαν οὔτε καὶ σήμερα. Γιατὶ δὲν εἶναι μυστικὸ πὼς οἱ Ἕλληνας τῆς ΕΣΣΔ, μὲ σπάνιες καὶ σποραδικὲς ἐξαιρέσεις, δὲν μπορούσαν οὔτε κὰν νὰ σκεφθοῦν, ὅτι μπορούν νὰ προωθηθοῦν σὲ μιὰ λίγο-πολὺ ὑψηλὴ θέση στὴν κομματικὴ, κρατικὴ, συνδικαλιστικὴ, στρατιωτικὴ, ἀκόμα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἱεραρχία.

Σημειώνουμε μὲ ἱκανοποίηση, ὅτι μὲ τὴν περестρόικα καὶ τὴν γκλάσνοστ, τὰ τελευταῖα δύο - τρία χρόνια σημειώθηκε κάποια βελτίωση στὴ στάση ἀπέναντι στοὺς σοβιετικοὺς Ἕλληνας. Ἐκπρόσωποι τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος ἄρχισαν νὰ προωθοῦνται σὲ διάφορες ὑψηλὲς θέσεις (ὑπουργοῦ, ἀντιεισαγγελέα Δημοκρατίας, διευθυντῆ κεντρικοῦ περιοδικοῦ κλπ.). Δύο στρατιωτικοὶ ἀπὸ τὴν Τσάλκα ὀνομάστηκαν στρατηγοί.

Ἐννοεῖται, ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ τὰ πρῶτα βήματα ποὺ σημειώνονται μέσα στὰ πλαίσια τῆς περестρόικα καὶ τῆς γκλάσνοστ, γιὰ τὴν ὑπέρβαση τῶν προβλημάτων τῶν ἐθνοτήτων ποὺ δὲν ἔχουν δική τους διοίκηση καὶ ἔδαφος. Ὡστόσο τὰ προβλήματα ποὺ δεκαετίες ὀλόκληρες συσσωρεύονταν καὶ περιμένουν τὴ λύση τους εἶναι πολλὰ. Κι αὐτό, σὲ πρώτη γραμμῇ, ἀφορᾷ τὴν περιοχὴ τῆς Τσάλκας.

Ἡ Τσάλκα εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς Δημοκρατίας τῆς Γεωργίας ὅπου ὑπάρχει πλεόνασμα ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα κεντρικῆς ἐφημερίδας τῆς Γεωργίας, τῆς «Ζαριὰ Βαστόκα» τῆς 19ης Ἰουνίου 1988 στὴν Τσάλκα λείπουν 2.250 θέσεις ἐργασίας καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς τείνει νὰ μεγαλώσει. Εἶναι εὐνόητο ὅτι στὴν ἀπέραντη χώρα μας, ὁ φίλεργος πληθυσμὸς τῆς Τσάλκα δὲν μένει χωρὶς ἐργασία, ἔστω κι ἂν αὐτὴ εἶναι προσωρινὴ ἢ ἐπὶ συμβάσει.

Δὲ θὰ θίξω πολλὰ ἄλλα προβλήματα. Θὰ σταθῶ ὁμως σὲ ἓνα ἀκόμα θέμα, ποὺ γιὰ τὴν πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων τῆς Τσάλκα (καθὼς καὶ γιὰ τοὺς ὀνομαζόμενους Ἕλληνας τῆς Μαριούπολης, δηλαδὴ τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀζοφικῆς στὴν Οὐκρανία) εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ «εὐαίσθητα σημεῖα». Πρόκειται γιὰ τὴ «γλωσσικὴ κατάσταση» ποὺ διαμορφώθηκε στὰ χρόνια τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Μὲ τοὺς ἀλλεπάλληλους διωγμοὺς ἀπὸ μέρος τῶν Τούρκων, ποὺ ἐπεδίωκαν τὴν ἀφομοίωση τῶν μειονοτήτων τῆς αὐτοκρατορίας, πολλοὶ Ἕλληνας στὰ ἀνατολικά βιλαέτια τῆς Ἀνατολῆς ἔχασαν τὴ γλῶσσα τους. Τὰ τρία τέταρτα τῶν Ἑλλήνων τῆς Τσάλκα δὲν ξέρουν τὴν

ποντιακή διάλεκτο τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ στὴν καθημερινή τους ζωὴ χρησιμοποιοῦν μιά ἀπὸ τὶς διαλέκτους τῆς τουρκικῆς γλώσσας πὸν ὀμιλεῖται στὴν Ἀνατολία. Ἀνάλογη εἰκόνα παρουσιάζουν καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀζοφικῆς: ἓνα μέρος τους χρησιμοποιεῖ στὴν καθημερινή του ζωὴ τὴ γλώσσα τῶν τατάρων τῆς Κριμαίας. Ἀπὸ αὐτὸ προῆλθε καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν ἐλληνοποντίων τῆς Τσάλκα καὶ ὀρισμένων ἄλλων περιοχῶν τῆς Γεωργίας σὲ «τουρκόφωνους» καὶ «ἐλληνόφωνους».

Θὰ σημειώσω ὅμως, ὅτι οἱ «τουρκόφωνοι» τῆς Τσάλκα, πὸν ἢ ψυχολογική τους ὑπόσταση δὲ διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη τῶν «ἐλληνόφωνων», παρουσιάζουν μίαν ἀξημένην (γιὰ νὰ μὴν πῶ ὑπερευαίσθητη ἐθνικὴ συνείδηση), ἀποτέλεσμα τοῦ «γλωσσικοῦ συμπλέγματος κατωτερότητας», ἀκριβέστερα τῆς «οσταλγίας» γιὰ τὴ γλώσσα τῶν προγόνων τους.

Ἀπὸ τὸ 1981 σὲ ὅλη τὴ Γεωργία, στὶς περιοχὰς ὅπου ζεῖ συμπαγῆς ἐλληνικὸς πληθυσμὸς, ἄρχισε ἢ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς (τῆς δημοτικῆς) ὡς ξένης γλώσσας. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀρκεῖ γιὰ μίαν λίγο-πολὺ ἱκανοποιητικὴν ἀφομοίωση τῆς γλώσσας αὐτῆς. Ἐπιπρόσθετα, στὸ ἄρθρο «Ἀναγέννηση τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας» πὸν δημοσιεύθηκε στὴν «Πράβντα» τῆς 17-10-1988 ἀναφέρεται ὅτι στὸ Σουχούμι ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ ἐλληνικὸ δημοτικὸ σχολεῖο γιὰ τοὺς Ἕλληνοπόντιους πὸν ζοῦν στὴν Ἀμπχάζια. Νομίζω ὅτι παρόμοιο σχολεῖο πρέπει νὰ ἀνοίξει καὶ στὴν Τσάλκα. Κι αὐτὸ θὰ ἦταν μίαν καλὴν πρωτοβουλία. Δυστυχῶς δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Οὐκρανικὴ ΣΣΔ, ὅπου, ὅπως ἀναφέρθηκε, ζοῦν οἱ περισσότεροι Ἕλληνες, ἀλλὰ ὅπου τίποτε στὴν οὐσία δὲν ἔγινε γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας στὴν ὑπαιθρο καὶ τὶς πόλεις μὲ συμπαγὴ ἐλληνικὸν πληθυσμὸν. Ἐλπίζουμε ὅτι ἡ Οὐκρανικὴ διανόηση θὰ συμβάλει στὴν ὑπερνίκηση τοῦ συντηρητισμοῦ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καὶ θὰ ἀρχίσει καὶ ἐκεῖ ἡ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Παρόμοια εἰκόνα παρουσιάζεται καὶ στὸ Βόρειο Κaucaso. Ἄλλωστε, ἀναφέρθηκε ὅτι σὲ ἓνα σχολεῖο τῆς πόλης Ὀρτζονικίτζε (πρωτεύουσας τῆς Βόρειας Ἀσετίας), ἄρχισε ἢ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας.

Ἐνα ἀπὸ τὰ δεύτερα προβλήματα εἶναι ἡ ἔκδοση, ἔστω καὶ μίας ἐφημερίδας στὴ νεοελληνικὴ γλώσσα, πὸν νὰ κυκλοφορεῖ σὲ ὅλες τὶς περιοχὰς τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, ὅπου ζοῦν Ἕλληνες. Τὸ ρόλο αὐτὸ σήμερον παίζει μὲ ἐπιτυχία ἡ ἐλληνικὴ ἔκδοση τῶν «Νέων τῆς Μόσχας». Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ εἰπωθεῖ γιὰ τὴ δημοιοργία, ἀκριβέστερα γιὰ τὴν ἀναβίωση, ἑνὸς ἐλληνικοῦ ἐκδοτικοῦ, πὸν θὰ μπορεῖ νὰ ἐκδίδει σχολικὰ ἐγχειρίδια καὶ βοηθήματα καὶ γενικὰ ἐπιστημονικὰ καὶ λογοτεχνικὰ βιβλία στὴν ἐλληνικὴ γλώσσα.

Μέχρι πρὶν τρία-τέσσερα χρόνια ἐκδιδόταν στὴν Τασκένδη ἡ ἐφημερίδα «Νέος Δρόμος». Τώρα ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ δὲν ἐκδίδεται, γιὰ τὸν οἱ πολιτικοὶ πρόσφυγες ἐπα-

ναπατριζονται στην Ελλάδα. Γενικά, για τους Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες, πού σ' όλη την ΕΣΣΔ δέν ξεπερνούσαν τις 20 χιλιάδες, γινόταν τὸ πᾶν γιὰ νὰ παραμείνουν Έλληνες: στὰ σχολεῖα πού φοιτοῦσαν τὰ παιδιὰ τους διδάσκονταν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ σήμερα στὴν Τασκένδη καὶ τὴ Μόσχα διατηροῦνται λέσχες τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν προσφύγων καὶ σύλλογοι ἢ κοινότητές τους. Κι αὐτό, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τώρα ἔμειναν λίγοι, τόσο στὴν Τασκένδη ὅσο καὶ στὴ Μόσχα. Ἐννοεῖται, αὐτὴ τὴ στάση ἀπέναντι στοὺς Έλληνες πολιτικοὺς πρόσφυγες μόνο νὰ τὴν χαιρετήσῃ μπορεῖ κανεῖς.

Ὡστόσο, οἱ σοβιετικοὶ Έλληνες πού φτάνουν τις 360 περίπου χιλιάδες καὶ πιθανότερα τὸ μισὸ ἑκατομμύριο, ὄχι μόνο δέν ἔχουν οὔτε μία ἑφημερίδα, οὔτε ἓνα ἔκδοτικό, ἀλλὰ οὔτε καὶ κάποια λέσχη ἢ σύλλογο, σὲ μία σειρά πόλεων ὅπου ζεῖ σημαντικὸς ἀριθμὸς Ἑλλήνων. Τί τὸ κακὸ θὰ ὑπῆρχε ἂν οἱ Έλληνες τῆς Μόσχας, πού στὸ μεταξὺ δέν εἶναι καὶ τόσο λίγοι, εἶχαν τὴ λέσχη τους, ὅπου τὰ παιδιὰ τους θὰ μπορούσαν νὰ μελετήσουν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὅπου οἱ ἴδιοι θὰ μπορούσαν νὰ βλέπονται καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν, ὅπως ἀπὸ παράδοση συνηθίζουν οἱ Έλληνες;

Κατὰ τὴν ἀποψή μας, ἡ πολιτικὴ τῆς περестρόικας καὶ τῆς γκλάσνοστ ἀπέναντι στοὺς σοβιετικοὺς Έλληνες καὶ γενικὰ ἀπέναντι σὲ ὅλες τις ἐθνικὲς μειονότητες τῆς ΕΣΣΔ, προϋποθέτει τὴ δημιουργία τῶν κατάλληλων ἐθνικῶν μορφῶν συνδέσμων, πού θὰ ἱκανοποιοῦν τις ἀνάγκες καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ἐκπροσώπων τῆς δοσμένης ἐθνότητας. Ὅλα αὐτὰ ἀφοροῦν σὲ πρώτη γραμμὴ τοὺς μικροὺς λαοὺς, πού δέν ἔχουν συγκεκριμένο διοικητικὸ - ἑδαφικὸ σχηματισμό.

Ἡ δημοκρατία πού δημιούργησαν οἱ Έλληνες ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι δέν ὑπάρχει στὸν κόσμον ἄνθρωπος πού νὰ κατέχει τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια, οὔτε ὑπάρχει ἀναμφισβήτητη ἀθθεντία, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀναζήτηση, πράγμα πού προϋποθέτει διάλογο ἐπὶ ἴσοις ὅροις. Παρ' ὅλα τὰ πλεονεκτήματα καὶ τις ἀρετές της, ἡ δημοκρατία (ἔχω ὑπ' ὄψη τὴ δημοκρατία πού στηρίζεται στὴν κωριαρχία τοῦ νόμου καὶ ὄχι στὴν ὀχλοκρατία ἢ τὴν ἀναρχία), εἶναι ἓνα καθεστὼς μὲ πολλὰ ἀτέλειες. Ὡστόσο, ἡ δημοκρατία ἐπιτρέπει τὴν πάλῃ γιὰ τὴν ὑπερνίκηση τῶν ἀτελειῶν καὶ τὴν ἐπίλυση τῶν ὄριμων προβλημάτων. Ἡ δημοκρατία προϋποθέτει τὴ διαρκὴ περестρόϊκα καὶ διαφάνεια (γκλάσνοστ). Γιὰ τὴν ὥρα, δέν ἔχει ἀνακαλυφθεῖ πολιτικὸ καθεστὼς μὲ λιγότερες οὐσιαστικὲς ἀτέλειες ἀπὸ τὴ δημοκρατία.

Θὰ θέλαμε οἱ ὑψηλὲς ἀρχὲς τῆς δημοκρατίας νὰ ἴσχυαν γιὰ τὴ σφαῖρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ στοὺς Έλληνες πού ζοῦν στὸ ἔδαφος τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, καὶ οἱ ὁποῖοι, ὅπως ὅλοι οἱ σοβιετικοὶ πολῖτες, προσφέρουν τὴν συμβολὴ τους στὴ δημιουργία τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ κράτους τοῦ νόμου.

Ἔτσι λοιπόν, ἐν ἀρχῇ ἦσαν οἱ Έλληνες, οἱ γενάρχες τῆς δημοκρατίας.

Θὰ ἤθελα νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνη μου σὲ ὅσους τιμοῦν μὲ τὴν παρουσία τους ἐδῶ τὴν ἐκλογή μου ὡς Ἀντεπιστέλλοντος Μέλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.